DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

KONJUNKTURUDVIKLINGEN I ENGLAND

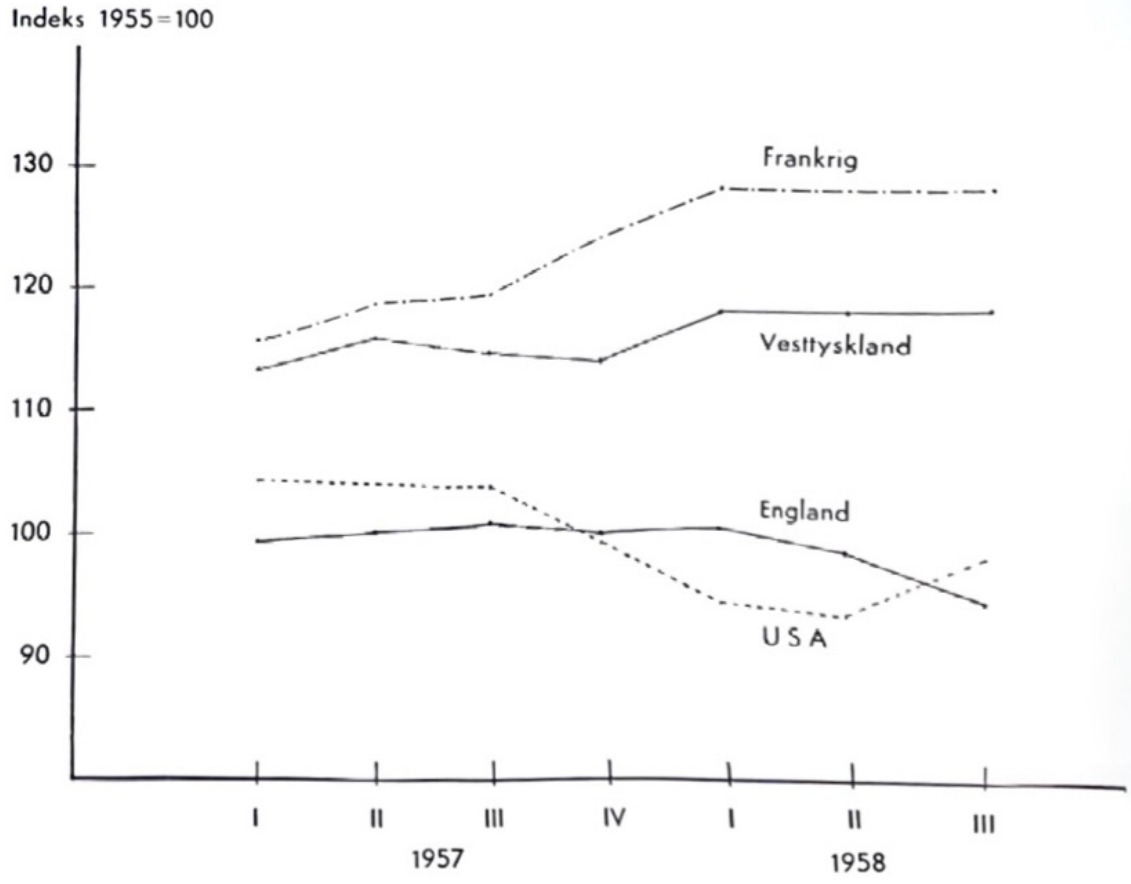
I de senere år har den økonomiske konjunktur i England været præget af en overordentlig stabilitet. Hvad enten man betragter industriproduktionsindekset, det samlede antal beskæftigede eller ledighedstallet, har variationerne – bortset fra de sædvanligt forekommende sæsonmæssige forskydninger – været meget små, kun af størrelsesordenen ½–2 % omkring gennemsnittet.

Siden foråret 1958 er denne stabilitet blevet brudt, idet konjunkturforløbet nu er tydeligt nedadgående. Det sæsonudjævnede industriproduktionsindeks faldt fra 1. kvartal til september med 3–4 %, og da ordretilgangen til industrien har været stadigt nedadgående igennem den forløbne del af 1958, regner britiske økonomer almindeligvis med, at produktionsnedgangen vil fortsætte resten af året og et stykke ind i 1959.

Årsagerne til konjunkturernes vending må søges i både ydre og indre forhold. Den stramning af den engelske kredit- og finanspolitik, som regeringen foretog i slutningen af 1956 og i løbet af 1957 for at genoprette den svigtende internationale tillid til sterling, har virket begrænsende på de disponible indkomster og dermed på forbrugsstigningen, og det høje renteniveau har bevirket en nedgang i boligbyggeriets omfang.

Samtidig har konjunkturnedgangen eller -stagnationen i de fleste lande på det europæiske kontinent medført, at efterspørgslen efter britiske eksportvarer er faldet i 1958. I de første 9 måneder af 1958 har Englands eksport til hvert enkelt af de vesteuropæiske lande været betydeligt mindre end i samme periode af 1957 – med Vesttyskland og Østrig som eneste undtagelser. Nedgangen viste sig straks ved årets begyndelse og har stået på siden da.

Derimod steg den engelske eksport til landene i det ydre sterlingområde endnu i årets første måneder, hvilket i og for sig kunne overraske i betragtning af den stærke forringelse af disse landes betalingsbalance, som råstofprisfaldet havde fremkaldt allerede i 2. halvår 1957. Men i 2. og 3. kvartal 1958 har eksporten til disse lande været nedadgående, og efterhånden som den nedskæring af importlicensudstedelsen, som mange lande i det ydre sterlingområde i de sidste par måneder har påbegyndt, bliver

Sæsonudjævnede indeks for industriproduktionen i de største vestlige industrilande.

effektiv, må yderligere nedgang i Englands eksport forudses. Det må i denne forbindelse erindres, at det internationale råstofprisfald, som har ramt det ydre sterlingområde, i ikke ringe omfang er blevet befordret af den aktivitetsdæmpende politik, som den engelske regering har ført i de sidste par år. Den svigtende eksportefterspørgsel efter engelske varer er således delvis en følge af den økonomiske politik, der er ført i Storbritannien.

Nedgangen eller stagnationen i efterspørgslen til indenlandsk konsum og til eksport har dernæst bevirket, at investeringstilbøjeligheden er blevet svækket. Arbejdet med fuldførelsen af de relativt store investeringsprojekter, som påbegyndtes i 1956–57, har været tilstrækkeligt stort til at opretholde bygge- og anlægsvirksomheden og produktionen i investeringsvareindustrierne på et højt niveau endnu i 1. halvår 1958, men igangsætningen og planlægningen af erhvervsinvesteringer, som er afgørende for investeringsproduktionen i den kommende tid, er faldet brat i 1958. Det samlede gulvareal i større fabriksbyggeri (over 5000 kvadratfod pr. projekt), hvortil det engelske handelsministerium har givet byggetilladelse i de første 9 måneder af i år, er således 30 % mindre end i tilsvarende periode

i fjor. Man må antage, at også værdien af de maskiner og andet inventar, som er blevet bestilt til installation i de planlagte fabriksbygninger, er gået stærkt ned.

Tabel 1. *Efterspørgselsudviklingen i England.*

	Periode	Ændring 1957–58 pct.
Privat forbrug (målt i 1954-priser).		
Ialt	1. halvår	+2
heraf fødevarer	–	+2
– drikkevarer og tobak	–	+1
– beklædning	–	÷2
– varige artikler til benyttelse i hjemmet	–	+1
– biler og motorcykler	–	+47
– husleje, brændsel og belysning	–	+5
– andre varer	–	+5
– andre tjenesteydelser	–	÷3
Investeringstilbøjelighed.		
Påbegyndt boligbyggeri (antal lejligheder)	–	÷10
Byggetilladelser til større fabriksbyggeri (antal kvadratfod)	jan.–sept.	÷30
Eksport (målt i 1954-priser).		
Bearbejdede varer i alt	–	÷5
heraf tekstilvarer	–	÷15
– jern og metaller	–	÷11
– varer fra jern- og metalforarbejdende industri	–	÷1
– andre bearb. varer	–	÷4

I tabel 1 er opstillet en del indikatorer for efterspørgslen efter engelske produkter. Det fremgår heraf, at forbrugsefterspørgslen har været et par procent større i 1. halvår i år end sidste år; stigningen har været koncentreret om ganske få poster, frem for alt indkøb af personbiler. Posten »husleje, brændsel og belysning« udviser ligeledes stigning, bl. a. som følge af den strengere vinter i år, medens man forrige vinter havde brændselsrationering. Prisfaldet for en del fødevarer (bl. a. smør) har stimuleret levnedsmiddelforbruget. Derimod har forbrugernes efterspørgsel efter engelske industrivarer – bortset fra biler – kun vist ringe eller slet ingen vækst.

Eksportmængden af bearbejdede varer er i de første 9 måneder faldet med 5 % i forhold til tilsvarende periode i 1957. Nedgangen har været alvorligst for tekstilvarer, jern og metaller.

Som anført var udsvingene i den engelske produktion og beskæftigelse helt frem til midten af 1958 kun små. Det samlede indeks for produk-

tionen i industri, minedrift, bygge- og anlægsvirksomhed samt el-, gas- og vandværker gik således i forhold til tilsvarende periode året før ned med 1 % i første halvår 1958, mens 2. halvår 1957 havde udvist en fremgang på 1 1/2 %. For enkelte brancher registreredes imidlertid en stærk tilbagegang i første halvår, idet tekstilindustrien, stålværkerne, byggematerialeindustrien og minedriften havde 4–12 % produktionsfald, mens den største nedgang i 2. halvår 1957 blandt de brancheindeks, der er gengivet i tabel 2, udgjorde 3 %.

Tabel 2. *Udviklingen i den engelske produktion.*

	Ændring i produktionen i forhold til samme periode et år før	
	2. halvår 1957	1. halvår 1958
Samlet produktionsindeks for industri, minedrift, bygge- og anlægsvirksomhed, el-, gas- og vandværker	+1 ½	÷1
Industri	+2	÷1
heraf nærings- og nydelsesmiddel-	0	+2
– tekstil-	÷3	÷12
– beklædnings-	÷2	÷5
– bilfabrikker	+9	+2
– maskinindustri og værfter	+3	÷2
– byggematerialer af sten, ler, cement	÷3	÷6
– stålværker	+5	÷4
Minedrift	÷2	÷5
Bygge- og anlægsvirksomhed	÷2	÷1

Den tendens til en forskellig produktionsudvikling i de enkelte brancher, som således viste sig i første halvår, er forstærket i efterårets løb. Produktionsindeks på brancher foreligger endnu ikke, men produktionstal for en del enkeltvarer er publiceret. Deraf fremgår, at fremstillingen af råstål fra juli kvartal 1957 til juli kvartal i år faldt med 16 %, kulproduktionen med 6 %. Produktionen af fjernsynsapparater var i juli–august i år 12 % lavere end i juli–august 1957, medens der for radioapparater, traktorer og uldmetervarer har været nedgange på henholdsvis 20, 15 og 16 %.

Det er også tydeligt, at beskæftigelsessituationen er blevet forværret i dette efterår. Som det fremgår af tabel 3, er arbejdsløsheden vokset fra 1/4 million sidste efterår til over 400.000 i år, samtidig med at langt flere arbejdere er kommet på nedsat arbejdstid, og omfanget af overarbejde er reduceret. Det er karakteristisk, at antallet af beskæftigede er gået tilbage inden for samtlige producerende erhverv, tilsammen med 1/4 million mennesker, medens de tjenesteydende erhverv har haft en tilvækst på ca. 50.000, således at den samlede beskæftigelse er gået tilbage.

Tabel 3. *Beskæftigelse og arbejdsløshed i England*[1]

1000 personer	Ultimo sept. 1957	Ultimo sept. 1958	Forskydning
Samlet arbejdsstyrke	24.279	24.137	÷142
heraf militære styrker	674	599	÷75
– civile beskæftigede	23.334	23.100	÷234
– arbejdsløse	265	432	+167
Civile beskæftigede, på brancher:			
Landbrug, fiskeri	1.035	1.031	÷4
Minedrift	868	850	÷18
Industri, håndværk i alt	9.351	9.108	÷243
heraf på nedsat tid	(35)	(170)	
– på overarbejde	(1.535)[2]	(1.196)[2]	
Tekstil- og beklædningsindustri	1.604	1.495	÷109
Jern-, metal- og transportmiddelindustri	4.672	4.563	÷109
Øvrig industri	3.075	3.050	÷25
Bygge- og anlægsvirksomhed	1.515	1.504	÷11
El-, gas- og vandværker	380	379	÷1
Transport, handel og andre tjenesteydende erhverv	10.185	10.228	+43

[1] Excl. Nordirland. [2] August.

Stillingen på betalingsbalancens løbende poster viste i 1. halvår 1958 et overskud større end nogensinde før i efterkrigstiden. Det beløb sig til 334 mill. £, mens de fire foregående halvår viste overskud på 100–170 mill. £. I løbet af første halvår i år voksede sterlingområdets centrale guld- og dollarreserve i London med 803 mill. $ (287 mill. £) til over 3 milliarder $ – efter i efterårsmånederne 1957, da spekulationen mod sterling var på sit højeste, at have været nede på 1,8 mld. $.

Det er imidlertid bemærkelsesværdigt, at den altovervejende del af det britiske betalingsbalanceoverskud i første halvår – 279 mill. £ af ialt 334 – falder på betalingerne over for det ydre sterlingområde. Også hovedparten af *forbedringen* i den samlede løbende betalingsbalance i forhold til første halvdel af 1957 er indtruffet over for de øvrige sterlinglande (167 af ialt 216 mill. £). Over for dollarområdet var der i år et overskud på 63 mill. £, medens der i første halvår 1957 var et lille underskud.

Det ydre sterlingområdes løbende betalingsbalance over for andre lande end Storbritannien anslås til et underskud på 196 mill. £ for første halvdel af 1958. For sterlingområdet taget som helhed stiller betalingsbalancen sig altså væsentligt ugunstigere end for England alene, idet det har haft et overskud på ca. 140 mill. £.

Hvordan har den økonomiske politik i England reageret på konjunkturforløbet i de sidste måneder?

Der er tydeligvis foretaget en ændring fra en efterspørgselsdæmpende til en efterspørgselsstimulerende politik. Afskrivningsreglerne er lempet, og den stramme kreditpolitik, som har hersket uafbrudt i de sidste tre år, blevet afløst af rigelig likviditet og nedadgående rentesatser. Det loft over bankernes udlån, som blev lagt i efteråret 1957, blev fjernet i sommer; forskrifterne om kontant mindsteudbetaling ved afbetalingskøb lempedes og er netop nu blevet helt ophævet; og sterlinglandene har opnået lettere adgang til at optage lån i London.

Selv om der ikke kan herske tvivl om, at den økonomiske politik er ændret i ekspansiv retning, råder der dog udbredt tvivl om, hvorvidt de hidtidige indgreb er tilstrækkelige til at standse nedgangen i produktion og beskæftigelse.

I slutningen af august offentliggjordes den 2. Cohenrapport (navngivet efter formanden for et af regeringen nedsat udvalg), som gik ind for, at man kun med stor forsigtighed skulle sætte ind med ekspansive forholdsregler. Som svar herpå skrev professor R. Harrod en artikel i »Financial Times«, hvori han tog til orde for en anderledes dristig politik.

Han konstaterer, at den engelske industriproduktion i 1. halvår 1958 kun var et par procent højere end i 1955, mens der i de foregående syv år var en vækst på 4,6 % *årligt*. I disse syv år voksede produktionen *pr. beskæftiget* med 3 % om året.

Harrod ræsonnerer da som så, at da industrien har foretaget overordentlig store investeringer i de sidste tre år, må der være tilvejebragt forudsætninger for, at den i foråret 1959, 4 år efter at stagnationen i industriens produktion begyndte, vil kunne producere mindst 12 % mere end i første halvdel af 1958 (med uændret beskæftigelse). Han sætter det da som målet for den økonomiske politik at opnå en sådan stigning, som ville svare til en forøgelse af industriens produktionsværdi på over 1000 mill. £.

Den efterspørgselsstigning, der skal til for at skabe afsætning for en så betydelig vækst i produktionen, vil Harrod skabe ved udstrakt kreditgivning til sterlinglandene til indkøb af investeringsvarer i England samt ved gennemførelsen af et ekstraordinært efterårsbudget indeholdende skatte- og afgiftsnedsættelser over en bred bank. Skattenedsættelserne ville stimulere det private forbrug og dermed også forøge investeringstilbøjeligheden (som nu er lav som følge af stor uudnyttet kapacitet). Han advarer mod at vente med sådanne forholdsregler indtil den sædvanlige budgettermin i april 1959, da nedgangskonjunkturen i vinterens løb vil kunne gribe yderligere om sig.

Den engelske regering synes imidlertid indstillet på at gå langsommere til værks. Den engelske finansminister har i en tale i oktober lovet skattenedsættelser – men først i forbindelse med det ordinære budget i april

Tabel 4. *Engelske konjunkturtal.*

	Priser		Industriproduktion[1] 1948 = 100	Fuldført boligbyggeri 1000 lejligheder	Arbejdsmarked			Privat forbrug Mill. £ 1948-priser	Udenrigshandel[4]		Valutastilling ultimo		
	Industrivarepriser[1] Juni 1949 = 100	Detailprisindeks Juni 1947 = 100			Civile beskæftigede Mill.	Arbejdsløse 1000	Arbejdsløn[3] Juni 1947 = 100		Import c. i. f. Mill. £	Eksport f. o. b. Mill. £	Guld- og dollarbeholdning[5] Mill. $	EPU stilling Mill. $	Gæld i sterling Mill. $
1938	..	63	86	30,0	..	..	61	694	77	44	3449	.	2773
1950	107	114	114	17,1	..	..	111	735	218	191	3300	225	10480
1951	125	125	117	16,8	..	..	120	732	325	226	2335	−465	10666
1952	128	136	114	20,7	..	..	130	728	290	227	1846	−614	9016
1953	125	140	121	27,2	..	..	136	758	279	224	2518	−555	9785
1954	126	143	130	29,5	..	..	142	792	281	231	2762	−335	10368
1955	130	149	137	27,0	22,95	212	151	815	324	252	2120	−339	10013
1956	136	156	136	25,6	23,16	234	164	822	324	276	2133[6]	−350	9579
1957	140	162	139	25,6	23,22	297	172	840	340	288	2273	−382	9148
1. kvt. 1957	138	160	139	25,9	23,11	343	167	777	353	292	2209	−334	9760
2. kvt. —	139	161	140	26,1	23,21	269	172	835	347	294	2381	−321	9783
3. kvt. —	141	163	141	24,5	23,31	257	173	852	332	275	1850	−351	9440
4. kvt. —	142	165	138	26,0	23,25	320	175	895	327	292	2273[7]	−382	9148
1. kvt. 1958	141	166	140	22,2	23,05	391	176	804	311	287	2770	−337	9070
2. kvt. —	141	168	137	23,2	23,07	388	176	845	306[8]	270[8]	3076	−333	9150
3. kvt. —	141	166	136	23,2	23,11	408	177	..	318[8]	273[8]	3120	−339	..
Juli 1958	141	166	138	..	23,09	383	177	..	338	298	3084	−347	..
August 1958	141	166	135	..	23,14	410	177	..	304	271	3089	−336	..
September 1958	141	166	135	..	23,10	432	177	..	311	251	3120	−339	..
Oktober 1958	141	168	..	..	..	..	..	..	328	279	3174	−347	..

Kilder: »Economist«, »Monthly Bulletin of Statistics« og »Board of Trade Journal«.
Tallene refererer til kalendermåneder eller er gennemsnit for 12, henholdsvis 3 måneder. Tallene for valutastillingen er dog altid ultimotal.

[1] Engrosprisindeks for industriprodukter bortset fra brændsel, fødevarer og tobak. [2] Incl. minedrift, el-, gas- og vandværker samt bygge- og anlægsvirksomhed. Sæsonudjævnet. [3] Lønsats pr. uge i alle erhverv. [4] Generalhandel. [5] Beholdninger af guld samt amerikanske og canadiske dollars i Bank of England (sterlingområdets centrale guld- og dollarreserve). [6] I dec. 1956 trak England en kredit på 561 mill. $ i Interfonden. [7] I okt. 1957 trak England en kredit på 250 mill. $ i den amerikanske Ex-Im-Bank. [8] Havnestrejke i London i maj–juni 1958 skønnes at have bevirket forsinkelse fra 2. til 3. kvartal af ca. 25 mill. £ import og ca. 40 mill. £ eksport (d.v.s., at tabellens mdl. gennemsnitstal for 2. kvartal er ca. 8 og 13 mill. £ for lave og 3. kvartals tal tilsvarende for høje).

næste år. Heroverfor har blade som »Financial Times« og »Economist« – omend ikke i samme yderliggående form som Harrod – påpeget, at flere ekspansive indgreb allrede nu vil være nødvendige, hvis nedgangstendenserne skal bremses i løbet af vinteren.

VESTTYSKLAND

I det store og hele er dette land stadig præget af okonomisk højkonjunktur. Beskæftigelsen ligger på et meget højt niveau, og ledigheden er lavere end på noget andet tidspunkt siden valutareformen i 1948.

Ganske vist er enkelte erhverv blevet ramt af produktionsnedgang, først og fremmest kulminer, stålværker og tekstilindustri, men nedgangen på disse områder har specielle årsager: for kullenes vedkommende omlægning af brændselsforbruget til flydende brændsel, for stål og tekstilvarer en reduktion af lagrene og for tekstilernes vedkommende desuden en forskydning af forbrugernes efterspørgsel fra beklædning til motorkøretøjer, fjernsyn, andre varige forbrugsartikler samt visse tjenesteydelser. Den beskæftigelsesmæssige virkning af produktionsnedgangen i de nævnte sektorer er blevet mere end opvejet af øget beskæftigelse på andre områder, især i jern-, metal- og transportmiddelindustrien og i de tjenesteydende erhverv.

For udenrigsomsætningen er den hidtidige udviklingslinie fortsat: Den importerede mængde, især af bearbejdede industrivarer, er stadigt stigende, mens eksportens vækst er ubetydelig. Disse tendenser til forringelse af den løbende betalingsbalance er imidlertid fuldt ud blevet opvejet af importprisfaldets virkninger, således at overskuddet på vare- og tjenestebalancen stadig har holdt sig oppe på samme betydelige størrelse som i de foregående år. Det er dog bemærkelsesværdigt, at Vesttyskland hører til de ganske få vesteuropæiske lande, hvis vare- og tjenestebalance ikke er blevet forbedret fra 1957 til 1958. Udviklingslinierne i den tyske udenrigshandel tyder på, at den vesttyske industris konkurrenceevne over for udlandet i de sidste par år er blevet svækket som følge af, at arbejdslønningerne er vokset stærkere end i de fleste andre lande. Såfremt der i fremtiden opstår en almindelig højkonjunktur i Vesteuropa af samme styrke som opgangen i 1953–56, og priserne på oversøiske råstoffer stiger fra deres nuværende lave niveau, forekommer det temmelig sandsynligt, at Vesttysklands betalingsbalanceoverskud vil blive reduceret meget stærkt eller helt ophøre.

FRANKRIG

Aktiviteten er i de sidste måneder dæmpet kendeligt, industriproduktionen er – bortset fra sæsonudsving – ikke steget siden 1. kvartal, og flere og flere områder af erhvervslivet præges af stagnation, omend på et meget højt niveau, karakteriseret ved næsten fuld kapacitetsudnyttelse og ubetydelig arbejdsledighed.

Valutaudviklingen har siden de Gaulles magtovertagelse været gunstig. Sandsynligvis er den præget af engangsfænomener: tilbagevenden af kapital, som blev trukket bort under valutakrisen i vinteren og foråret, samt publikums salg af de meget betydelige skjulte private guldbeholdninger til Banque de France i sommer i forbindelse med tegningen af det store statslån (omtalt i sidste hæfte af Økonomi og Politik). Man må antage, at vare-

og tjenestebalancen stadig viser underskud. Frankrigs import fra lande uden for franc-området har i de senere måneder udgjort 110–140 mld. francs og eksporten 90–115 mld. Handelsbalancen på ÷20–30 mld. francs har dermed ganske vist været noget gunstigere end før de Gaulles tiltrædelse (januar–maj gennemsnitlig ÷44 mld. fr.), men ikke nok til, at de relativt ubetydelige nettoindtægter på de usynlige poster har kunnet dække handelsbalancens underskud. Dertil kommer, at de oversøiske medlemmer af franc-området konstant har et underskud på deres vare- og tjenestebalance med ikke-franc-lande, som skal financieres af den franske valutareserve.

Eksporten udvikler sig utilfredsstillende og holder ikke mål med, hvad myndighederne havde ventet; man må antage, at kun en ny devaluering kan få den til at stige, idet det omkostningsmæssige forspring frem for andre lande, som Frankrig fik ved devalueringen i august 1957, forlængst er gået tabt ved løn- og prisstigningerne siden.

Det er i de sidste måneder lykkedes nogenlunde at stabilisere priserne. På enkelte områder er regeringen for at holde denne linie blevet tvunget ind i en genoptagelse af den subsidiepolitik, der førtes i 1956–57, men som afvikledes i slutningen af 1957.

Forøgelsen af statens finansieringsbehov som følge af voksende omkostninger bl. a. i forbindelse med Algieroprøret er blevet dækket gennem en række nye skatter, der især er pålagt objekter af luksuskarakter (væddeløbsheste, luksusvillaer m. v.).

ØVRIGE VESTEUROPA

For de mindre vesteuropæiske lande tegner billedet sig forskelligt.

I Danmark og Holland, der hørte til de første lande, som i midten af 1957 slog ind på en konjunkturdæmpende politik, og hvor produktionsnedgangen allerede indtraf i efteråret 1957 og sidste vinter, er der nu tydelige tegn til en fornyet opgang. Såvel fra eksportafsætningen som investerings- og forbrugsefterspørgslen udgår impulser til øget produktion og beskæftigelse. Samtidig er valutareserverne i begge lande fortsat med at stige.

I Norge og Sverige er konjunkturerne derimod nedadgående, frem for alt på grund af svigtende udenlandsk efterspørgsel efter svenske og norske eksportvarer som træ, papirmasse, papir, jernmalm og metaller. I begge lande er beskæftigelsen faldende og ledigheden voksende. For Norges vedkommende er industriproduktionen gået ned for første gang i over 25 år (bortset fra krigsårene), og Statistisk Sentralbyrå regner med risikoen for, at nationalproduktet for første gang i fredstid siden 1931 kan komme til at vise nedgang i år.

Mens den svenske betalingsbalance er omtrent i ligevægt, er der i Norge opstået et betydeligt underskud på vare- og tjenestebalancen som følge af det alvorlige fald i indtægterne fra den vældige norske handelsflåde. I første halvår viste den løbende betalingsbalance et underskud på ca. 700 mill. kr., mens der i første halvdel af 1957 kun var et underskud på 100 mill. kr. Nettofragtindtægterne faldt fra ca. 1700 mill. til ca. 1300 mill. kr. Norge har optaget udenlandske lån til et større beløb end betalingsbalanceunderskuddet, således at man har kunnet undgå nedgang i valutareserverne.

Priser og lønninger er i den senere tid steget ret kraftigt i begge lande. I Norge påbegyndtes i foråret en afvikling af de store subsidier til levnedsmidlerne, som var blevet ydet for at holde pris- og lønniveauet nede. Dermed passerede detailpristallet i juni 160 points (1949 = 100), hvorved arbejderne fik ret til at kræve lønforhøjelse. Da der ikke kunne opnås enighed om størrelsen af denne, måtte regeringen lade spørgsmålet afgøre ved tvungen voldgift. Resultatet blev en lønforhøjelse på 2 1/2–4 1/2 %. 2. etape af subsidienedskæringen indtraf i efteråret og truer sammen med andre prisforhøjelser med at føre pristallet op over 166 points, hvorved nye lønkrav vil blive udløst (i september var detailpristallet 163). Detailprisindekset for fødevarer er fra marts til september steget med 12–13 %.

KONJUNKTURFORLØBET I USA

Det amerikanske sæsonudjævnede produktionsindeks for industri og minedrift har i de seneste måneder været uafbrudt stigende. Det sidst publicerede tal (for oktober) ligger 5 % lavere end i august 1957, da nedgangskonjunkturen satte ind. I april 1958, da indekset nåede bunden, lå det hele 13 % lavere end i august 1957. Den månedlige stigning har gennemgående udgjort 2 points (d. v. s. 1 1/2 %), undtagen fra august til oktober, da indekset kun steg 1 point om måneden. Forøgelsen er sket over en bred front, idet næsten alle industribrancher har haft voksende produktion.

Også i bygge- og anlægsvirksomheden er aktiviteten stigende. Produktionsværdien i dette erhverv lå (såsonudjævnet og ganget op til årsniveau) i sidste halvår 1957 på omkring 50 mld. $, men faldt derefter indtil maj i år til 47 mld., hvorefter den atter er vokset og i september netop passerede niveauet fra 2. halvår 1957. Tilbøjeligheden til at investere i nye bygninger og anlæg har i de senere måneder været stærkt stigende, således at man også for den kommende tid kan vente produktionsfremgang i bygge- og anlægsvirksomheden.

Som det fremgår af tabel 5, lå kontraktafslutningerne for byggeri og anlæg i 1. kvartal på et lavt niveau. I 2. kvartal begyndte virkningerne

Tabel 5. *Indgåede bygge- og anlægskontrakter i USA.*

Tallene angiver ændringer i kontraktmæssig byggesum	Ændringer i forhold til samme periode året før		
	1. kvt. 1958	2. kvt. 1958	juli–aug. 1958
	pct.	pct.	pct.
Boligbyggeri	÷ 3	+ 7	+17
Andet byggeri	÷14	÷ 7	+ 8
Offentlige anlægsarbejder	÷ 2	+17	+66
Tilsammen	÷11	+ 7	+23

af den almindelige lettelse af obligationsmarkedet og de specielle finansieringsbegunstigelser, som indførtes for boligbyggeriet, at gøre sig gældende, og samtidig igangsatte enkeltstater og kommuner anlægsarbejder i voksende omfang, bl. a. motorveje. På begge områder er denne stigende linie fortsat i 3. kvartal.

Også for ikke-boligbyggeri, der for størstedelen består af erhvervsbyggeri, peger kontraktslutningerne i 3. kvartal mod en voksende investeringsaktivitet, mens der på dette område var nedgang gennem hele første halvår.

Nedgangen i lagerbeholdningerne, som i slutningen af 1957 og første halvår 1958 var stærkt medvirkende til nedgangen i nationalproduktet, synes at være fortsat i juli kvartal, omend muligvis i et noget afsvækket tempo.

Tabel 6. *Lagerforskydninger i USAs industri- og handelsvirksomheder.*
(Sæsonudjævnede tal)

	Ganget op til årsniveau:
3. kvartal 1957	+2½ mld. $
4. kvartal 1957	÷2½ – –
1. kvartal 1958	÷9 – –
2. kvartal 1958	÷8 – –
Juli–august 1958	÷6 – –

Beskæftigelsessituationen er ikke bedret så stærkt, som man måske på baggrund af produktionsforøgelsen i industri og byggeri kunne have ventet. Kun en beskeden del af beskæftigelsesnedgangen fra august 1957 til april 1958 er indvundet siden, og arbejdsløsheden gik fra april til oktober i år kun ned fra 5 til 4 millioner (en nedgang, der ikke er synderligt større end den normale sæsonmæssige forskydning mellem de to tidspunkter). I oktober sidste år udgjorde arbejdsløsheden 2 1/2 millioner. Foruden denne vækst i ledigheden på 1 1/2 million i løbet af det sidste år er antallet af personer uden for arbejdsstyrken (husmødre, pensionister, skoleelever

over 14 år m. fl.) forøget med 1 million, og en betydelig del af denne forøgelse må utvivlsomt tilskrives de dårlige beskæftigelsesforhold, som har fået mange gifte kvinder og ældre personer til at trække sig ud af arbejdsmarkedet.

Produktionsforøgelsen siden foråret har i industrien snarere givet sig udslag i en længere ugentlig arbejdstid pr. beskæftiget (hvorved arbejdstiden er kommet op på samme niveau som før konjunkturnedgangen) end i et voksende antal beskæftigede.

Tabel 7. *Antal lønmodtagere uden for landbruget i USA.*

(Sæsonudjævnede tal)

Mill.	August 1957	April 1958	Sept. 1958
Fremstillingsvirksomhed (industri m.v.).....	16,8	15,2	15,5
Minedrift.....	0,8	0,7	0,7
Bygge- og anlægsvirksomhed.....	2,8	2,6	2,7
Offentlig administration.....	7,7	7,8	8,0
Handel, transport og andre tjenesteydelser..	24,4	23,8	23,8
Tilsammen..	52,5	50,1	50,7

Såvel under konjunkturnedgangen som efter den fornyede opgang er detailpriser og lønninger fortsat med at stige. Industriens timelønninger er således steget med 3 % pr. år. På mange vareområder er priserne dog stabiliseret, og det er i det sidste halve år ganske overvejende prisændringer for tjenesteydelser, der har bidraget til detailprisindeksets vækst.

Den fortsatte pris- og lønstigning i forbindelse med betydelige kursstigninger for aktier er baggrunden for, at kreditpolitikken i efteråret er blevet skærpet, dels gennem større krav til kontantbetaling ved aktiekøb, dels ved Federal Reserve Bankernes diskontoforhøjelse i september fra 1 3/4 til 2 % og omkring 1. november til 2 1/2 %. Den lempelige kreditpolitik, der indførtes i slutningen af 1957, har altså kun stået på i knap et år. Stramningen af kreditpolitikken på et tidspunkt, hvor arbejdsløsheden endnu er betydelig, og hvor størstedelen af erhvervslivet er langt fra at have udnyttet sin kapacitet fuldt ud, har givet anledning til udbredt bekymring. Det må her tages i betragtning, at en række faktorer i amerikansk økonomi, som medvirkede til at holde igen på konjunkturnedgangen, også virker bremsende på den nuværende opgang, således at der skal stærke impulser til for at bringe beskæftigelsesgraden op til niveauet fra før nedgangen.

Det er de »indbyggede stabilisatorer«, der nu svækker opgangstendenserne. Når flere arbejdsløse beskæftiges, stiger deres indkomst ikke med hele den modtagne løn, men kun med det beløb, hvormed lønnen over-

stiger arbejdsløshedsunderstøttelsen. Og den *disponible* indkomst vokser endnu mindre, idet en større indkomstskat sluger noget af væksten i bruttoindkomsten. Aktieselskaberne har under konjunkturnedgangen opretholdt deres udbyttebetalinger, skønt deres overskud faldt stærkt. Dette medførte, at de i 2. kvartal i år kom op på at udbetale så ekstraordinært stor en del af overskuddet som 80 % i udbytte, mens det normale indtil 3. kvartal 1957 har været ca. 50 %. Når aktieselskabernes overskud nu atter går i vejret, vil dividenderne næppe blive sat noget videre op.

Udviklingen i USAs udenrigske betalinger har i første halvår styrket omverdenens valutalikviditet. Fra 1. halvår 1957 til 1. halvår 1958 faldt USAs eksport stærkt (med 2 mld. $), mens importen blev omtrent opretholdt trods konjunkturnedgangen. Den private kapitaleksport fra USA til andre lande faldt med omkring 1/2 milliard $. Samtlige registrerede betalinger (løbende betalinger + langfristede kapitalbevægelser) mellem USA og omverdenen viste, som det fremgår af tabel 8, i første halvdel af 1958 en nettoudgift for USA på knap 2 milliarder $ og gav anledning til en betydelig tilvækst i den øvrige verdens guld- og dollarreserver. For perioden 1. oktober 1957–30. juni 1958 beregnes guld- og dollarbeholdningerne i internationale institutioner og i lande uden for USA at være forøget med ca. 2,3 mld. $, d. v. s. langt mere end nedgangen i den foregående 12 måneders-periode, som beløb sig til 0,9 mld. $. Selvom spekulative kapital-

Tabel 8. *USAs betalingsbalance.*

Mill. $ (afrundet)	1. halvår 1957 Indtægter	1. halvår 1957 Udgifter	1. halvår 1958 Indtægter	1. halvår 1958 Udgifter
(1) Eksport (fob. excl. militære gaveleverancer)	10.250		8.250	
(2) Import (fob.)		6.650		6.300
(3) USAs militære udgifter i andre lande		1.650		1.550
(4) Andre usynlige poster (netto)	1.350		1.100	
(5) Private gaveydelser til udlandet (netto)		250		250
(6) Ikke-militære gaver fra USAs regering til andre lande		950		900
(7) USAs private kapitaleksport til andre lande (netto)		2.200		1.750
(8) USAs regeringsudlan til andre lande (÷ modtagne afdrag derpå)		450		400
(9) Tilsammen registrerede betalinger mellem USA og omverdenen	11.600	12.150	9.350	11.150
(10) D.v.s. nettoudgifter		550		1.800
(11) Registreret tilvækst i omverdenens guld- og dollarreserver som følge af betalinger over for USA		÷50		1.600
(12) Uregistrerede poster (10) ÷ (11)	600		200	

bevægelser kan have medvirket til væksten i dollarbeholdningerne i de senere kvartaler, synes der nu næppe at være tvivl om, at begivenhederne omkring Suez-krisen og sterlingkrisen i efteråret 1957 kun har bragt en midlertidig afvigelse fra de tendenser til dollaroverskud, som verden uden for USA i en årrække har oplevet.

PLANER OM UDVIDELSE AF INTERFONDEN

Faren for, at internationale likviditetsvanskeligheder skulle føre til en omsiggribende deflationspolitik i verden, forekommer denne gang at være drevet over. På Interfondens og Interbankens årsmøder i New Delhi i oktober har man forhandlet om udvidelsesplaner for disse institutioner, som skulle forbedre landenes likviditetsmæssige stilling.

Samtlige medlemslande godkendte et forslag om udvidelse af medlemmernes kvoter i Interfonden med 50 %. Det er endvidere tanken, at England i nødstilfælde skal kunne trække en særlig kredit på 1 milliard $. Også for Interbanken foreslås en udvidelse.

Man regner det for sandsynligt, at England, hvis disse udvidelsesplaner bliver gennemført, vil gøre sterling konvertibel, d. v. s. gøre omverdenens løbende sterlingindtægter frit ombyttelig med $. En sådan beslutning vil have vidtrækkende betydning og vil formentlig bl. a. medføre en afvikling af Den europæiske Betalingsunion.

22.–11.–1958

T. H.